

Elżbieta Połomska

"Uniwersytety w nauczaniu Jana Pawła II. T. I (1978-1988). T. II (1989-1999)", Warszawa 1999-2000 : [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 7/2, 269-272

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

borze przybiera sobie pontyfikalne imię – to nadal pozostaje Giovannim Montini czy Albinem Luciani.

Podane tu nieścistości nie obniżają wartości omawianej książki. Dlatego też z głębokim przekonaniem polecam ją nie tylko dlatego, że może być znakomitym prezentem. I nie tylko po to, by ładnie wyglądała na półce domowej biblioteczki. Część albumową można oglądać po wielokroć, a książkową czytać, czytać i czytać...

Hubert J. Kaczmarski

Uniwersytety w nauczaniu Jana Pawła II. t.1 (1978-1988). Warszawa 1999;
t.2 (1989-1999). Warszawa 2000.

Instytut Badań Naukowych Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Warszawie, pod kierunkiem Dyrektora Instytutu ks. prof. dr. hab. Stanisława Urbańskiego, w ramach serii wydawniczej „Edukacja w nauczaniu”, wydał dwa tomy przemówień i homilii Jana Pawła II odnośnie do nauczania: t.1 „Uniwersytety w nauczaniu Jana Pawła II – 1978-1988” oraz t.2 „Uniwersytety w nauczaniu Jana Pawła II – 1989-1999”.

W każdym tomie opublikowano ponadto dokumenty kościelne traktujące o edukacji: w t.1 konstytucję apostolską o uniwersytetach i wydziałach kościelnych – „Sapientia christiana” i w t.2 konstytucję apostolską o uniwersytetach katolickich – „Ex corde Ecclesiae”. Jednoczesne opublikowanie nauczania Ojca Świętego i najważniejszych dokumentów kościelnych odnoszących się do nauczania w szkolnictwie wyższym daje pełny wgląd w tę problematykę i pozwala zobaczyć ją w całościowym spectrum uzupełniających się wątków.

Oba tomy przemówień papieskich zawierają program kształcenia uniwersyteckiego dla uczelni kościelnych i katolickich. Jego adresatem są jednak również te uczelnie, które pragną uczyć i wychowywać młodego człowieka według wartości i kryteriów zawartych w nauczaniu Kościoła opartym na Ewangelii. Te wszystkie szkoły wyższe, które mają ambicje wpływania na porządek moralno-etyczny w polityce, życiu gospodarczym i społecznym, i formowania go według zasad katolickiej nauki społecznej – w nauczaniu papieskim znajdują niewyczerpane źródło budującej inspiracji. Ostatecznie bowiem, każdy uniwersytet i każda uczelnia wyższa powinna dać swoim studentom wykształcenie uwzględniające harmonijny rozwój osoby ludzkiej, jej naturę i przeznaczenie, którego celem jest wieczność w Bogu. Każda uczelnia powinna również umożliwić młodym ludziom wychowanie uwzględniające wartości filozofii chrześcijańskiej bowiem zawiera ona wartości uniwersalne, ostatecznie w pełni urzeczywistnione w Chrystusie.

Nauczanie Ojca Św. charakteryzuje się przede wszystkim głębokim humanizmem. Jest to motyw spinający całe papieskie nauczanie o uniwersytetach.

Głosi obronę godności osoby ludzkiej we wszystkich jej wymiarach. Uniwersytet jest instytucją i zarazem wspólnotą osób istniejącą dla człowieka, a nie odwrotnie. Papież przypomina, że człowiek ujęty całościowo musi być postrzegany jako skierowany na Boga. Kształcenie i wychowanie uniwersyteckie muszą tę prawdę uwidaczniać, podkreślać, a jeśli trzeba – bronić.

Podstawowym dobrem uniwersytetu jest właśnie człowiek. Powinien być on zatem zawsze celem, zasadą i podmiotem badań naukowych, gdyż jego byt i istnienie stanowią niezgłębioną tajemnicę.

Jan Paweł II podkreśla, iż nadal trwa wielki spór o człowieka, a wręcz się zaostrzył. Mimo upadku najbardziej destrukcyjnych i antyhumanistycznych ideologii, współczesne metody degradacji osoby ludzkiej są subtelniejsze, a przez to o wiele groźniejsze. Uniwersytety w naturalny sposób włączają się w ten spór, formując intelekt i sumienie człowieka. Godność osoby ludzkiej każe Ojcu Św. stawać w obronie rozumu, w obronie możliwości poszukiwania prawdy. Wielokrotnie też w swych przemówieniach do naukowców postuluje konieczność powiązania nauki z etyką wykazując moralne konsekwencje jej uprawiania.

Misją uniwersytetu jest poszukiwanie prawdy wbrew wszelkim konformizmom. Tę misję Papież porównuje często do funkcji sumienia krytycznego wobec zagrożeń prawdy. Troska o etyczność badań naukowych jest wyrazem powiązania prawdy i dobra oraz wolności tych badań, która zachowana zostanie właśnie w przypadku odpowiedzialności etycznej. Ojciec Św. wielokrotnie podkreśla, iż najniebezpieczniejsze i dla nauki, i dla samego człowieka są utylitaryzm i etyczny relatywizm. Nauka bowiem, ze swej natury jest dwuznaczna – może być wykorzystana dla dobra i postępu, ale też dla zguby człowieka. Dlatego właśnie postępek naukowy wymaga szczególnej czujności sumienia.

Formacja uniwersytecka ma dwa oblicza. Pierwszym jest formacja intelektualna, gdzie na szczególnie godną polecenia Papież wskazuje filozofię klasyczną, oraz druga: formacja duchowa – chrześcijańska. Uniwersytety w swoisty sposób formują nie tylko studentów, ale też i profesorów. Są wspólnotami, które powinny nosić cechy żywych i aktywnych środowisk charakteryzujących się autentycznym życiem chrześcijańskim. Papież jako długoletni nauczyciel akademicki i wychowawca młodzieży wyjaśnia, iż wykładowca powinien być nie tylko przekazicielem wiedzy, ale tym, który daje świadectwo życia chrześcijańskiego i w nie wprowadza. W czasach współczesnych, które znamionuje kryzys autorytetów nauczyciel akademicki ma szansę stać się tym, kto go odbuduje. Aby tak się jednak stało musi odznaczać się następującymi cechami: być zwróconym ku Bogu – Jezusowi Chrystusowi, promować integralną wizję osoby ludzkiej i obiektywne prawo moralne, powinien rozwijać w sobie cnoty teologiczne, których fundamentem jest pokora, a wyrazem modlitwa. Nauczyciel akademicki winien być więc mistrzem według najlepszych wzorców. Przede wszystkim jednak jego Mistrzem i Panem powinien być Jezus Chrystus.

Obok funkcji wychowawczo – formacyjnej i swego zasadniczego celu, jakim jest poznanie prawdy, każdemu uniwersytetowi nadany i zadany jest równoległy cel, którym jest udział w dziele ewangelizacji kultury. Ojciec Św. przypomina, że uniwersytet narodził się przy współudziale Kościoła w średniowiecznej Europie, w centrum cywilizacji chrześcijańskiej. Jego powstanie było wyrazem przyjęcia prawdy, iż Ewangelia przeznaczona jest dla wszystkich narodów i zdolna jest przeniknąć wszystkie kultury, oświecając je światłem Bożego Objawienia oraz głębokiego przekonania o zdolności ludzkiego umysłu do stworzenia syntezy wiedzy złożonej z filozofii i teologii, obejmującej wszystkie sprawy ludzkie wraz z dobrami religijnymi.

Uniwersytet, który od początku był z jednej strony arcydziełem kultury, a z drugiej pośrednikiem między kulturą a wiarą dziś, według Jana Pawła II, niekiedy traci swą pierwotną tożsamość. Znakiem owej utraty tożsamości są m. in. promowane przez niektóre uczelnie antywychowawcze wzorce, uleganie pokusie manipulacji człowiekiem dla celów panowania ekonomicznego, czy politycznego, „techniczne” pojmowanie nauki, które uniemożliwia szukanie prawdy sprowadzając ją tylko do perspektywy funkcjonalności. Dużym niebezpieczeństwem jest również rozczłonkowanie nauki na szereg dziedzin szczegółowych, co wydatnie utrudnia uzyskanie jej spójnej wizji i podważa wiarygodność badań. A kryzys zaufania do nauki łatwo może przerodzić się we wrogość do niej. Wrogość natomiast wytwarza próżnię, którą natychmiast wypełniają różne ideologie, nazywające się „naukowymi”. Nauka funkcjonalistyczna staje się zatem narzędziem ideologii, co jednocześnie instrumentalizuje prawdę, wartości i samego człowieka.

Ewangelizacja, która przenika uniwersytet i kulturę, może zapobiec niebezpieczeństwom współczesności. Dzisiejszy uniwersytet wraz z Kościołem zdolny jest obronić człowieka. Musi być jednak wierny swojej misji, jaką jest synteza rozumu i wiary, wiary i kultury, wiary i wiedzy. Musi mieć ambicje stawania się środowiskiem sprzyjającym wszechstronnemu rozwojowi człowieka w jego wszystkich wymiarach – nie wyłączając duchowego, i prowadzić go do szczytu człowieczeństwa, jakim jest świętość. Świat, w którym działają uniwersytet i Kościół to nie obojętne środowisko, ale teren walki i zmagania ze złem. Stąd realizacja misji będzie walką, będzie wymagała poświęcenia i zaangażowania, odwagi i męstwa.

Każda papieska pielgrzymka obejmuje spotkanie ze środowiskiem uniwersyteckim danego kraju. Ojciec Święty podkreśla, że żaden kraj nie może rozwijać się bez uniwersytetu, a ich powstawanie i kultywowanie tradycji już stniejących świadczy o żywotności danego narodu. Warto zaznaczyć podkreślane przez Ojca Świętego zasługi polskich uniwersytetów – w szczególności KUL-u. Rola uniwersytetu polegała zawsze na odkrywaniu prawdy i wprzęgnięciu jej w służbę społeczeństwa świadomego swego kulturowego dziedzictwa, swej odrębności, swych narodowych korzeni, społeczeństwa wolnego i odpowiedzialnego, sprawiedliwego i humanistycznego. Uniwersytet, który zamiast realizacji

swego powołania w społeczeństwie zajmuje się indoktrynacją i przemilczaniem prawdy, zdradza samego siebie. Ojciec Święty przestrzega przed tą możliwością, mając żywo w pamięci dzieje wielu uczelni wyższych w naszej Ojczyźnie.

Szczególne miejsce w nauczaniu papieskim zajmują uczelnie katolickie. O ich tożsamości świadczy poszukiwanie prawdy, połączone z absolutnym poszanowaniem Objawienia Bożego i posłuszeństwem Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła. Kamieniem węgielnym tych uczelni jest Jezus Chrystus, który gromadząc wokół siebie studentów i profesorów, tworzy z nich prawdziwą wspólnotę ducha. Uniwersytet katolicki szuka prawdy we wszystkich dziedzinach i wszystkich wymiarach rzeczywistości. Dlatego – według Papieża – właśnie jemu w pełni przysługuje nazwa „uniwersytet”.

Zebranie i opublikowanie przez WSZiP im. B. Jańskiego zbioru nauczania Jana Pawła II o uniwersytetach jest wydarzeniem bez precedensu na rynku wydawnictw naukowych. Oto polskie uniwersytety i szkoły wyższe otrzymały u progu nowego tysiąclecia chrześcijaństwa, w roku jubileuszowym, a też u progu nowej epoki w naszej Ojczyźnie, kompendium nauczania papieskiego, które trzeba potraktować jako drogowskaz i dar od Ojca Świętego dla polskich środowisk uniwersyteckich.

Nasza narodowa kultura została ubogacona głębią papieskich myśli, których głównym motywem jest podkreślanie piwerwszeństwa wartości duchowych we wszystkich dziedzinach kultury. Polska, która po rządach totalitarnych musi odrabiać straty i opóźnienia, stoi przed wielką szansą, ale i wobec wielu zagrożeń, ideologicznych presji i manipulacji, od których nie są wolne współczesne demokracje.

Nie jest zatem przypadkiem, iż wyżej wymienioną publikację wydała WSZiP im. B. Jańskiego, założona przez ks. Mariana Piwko CR, której patronuje wybitny przedstawiciel Wielkiej Emigracji, żarliwy polski patriota i świecki apostoł emigrantów – sługa Boży Bogdan Jański – założyciel zgromadzenia księży zmartwychwstańców.

Walka o tożsamość narodową Polaków trwa. WSZiP im. B. Jańskiego powyższą publikacją zapisuje w tej ideowej walce swoją kartę.

Elżbieta Połomska

Studi in onore di Jan Władysław Woś per il suo 60 compleanno a cura di Paolo Bellini. Centro Studi sulla Storia dell'Europa Orientale. Trento 1999 ss. 515.

Refleksja historyczna pozostanie na zawsze szczególnym wyzwaniem i zobowiązaniem dla terażniejszości i przyszłości. Co więcej dla wielu wręcz jawi się ona jako ciekawa sfera zainteresowań. Spoglądanie wstecz to nie tylko